

Slik virker FNs atomvåpenforbud

INNHold

ULOVLIGE VÅPEN	2
En ny global norm	2
FORBUDTE AKTIVITETER	2
Juridisk hull	3
Stater som er en del av avtalen har forpliktet seg til å aldri under noen omstendighet:	3
AVSKAFFELSE AV ATOMVÅPEN	4
IAEAs safeguards	4
Stater som har atomvåpen må:	4
Stater som hadde atomvåpen må:	4
Stater som har vært vertskap for andres atomvåpen må:	4
HJELP TIL OFRE	4
Tiår med lidelser	5
UNIVERSALISERING – FÅ ALLE STATER MED	5
Flere støttespillere	5
Universalisering	5
HVORFOR SLUTTE SEG TIL FNS ATOMVÅPENFORBUD	6

Ulovlige våpen

Atomvåpen har alltid vært umoralsk og uakseptabelt. Nå er de også ulovlig etter folkeretten.

- 1) FNs atomvåpenforbud er den første globale avtalen som kategorisk forbyr det mest destruktive og umenneskelige våpenet som noensinne er oppfunnet.
- 2) Det er den første globale avtalen med et rammeverk for verifiserbar og irreversibel avskaffelse av atomvåpen.
- 3) Det er den første globale avtalen med et rammeverk for å hjelpe ofrene for bruk og testing av atomvåpen.

FNs atomvåpenforbud er et resultat av bekymringen for den økte trusselen atomvåpen utgjør for mennesker, miljø, sosioøkonomisk utvikling, den globale økonomien, matsikkerhet, og helse og velferd for nåværende og fremtidige generasjoner.

En ny global norm

FNs atomvåpenforbud styrker den globale normen mot bruk og besittelse av atomvåpen og avviser forestillingen om at atomvåpen er akseptable for noen. Historien viser at globale forbud mot våpen bidrar til at de forbudte våpnene avskaffes. Forbudte våpen blir i stadig større grad sett på som illegitime, mister politisk status og, som en konsekvens, ressursene til utvikling og produksjon. Det blir vanskeligere for våpenselskaper å skaffe midler til arbeid med ulovlige våpen, og involveringen i industrien kommer med omdømmerisiko. Mange store banker og andre finansinstitusjoner har allerede begynte å trekke investeringene sine fra selskaper som produserer atomvåpen eller komponenter til disse våpnene for å overholde den nye internasjonale loven.

Erfaring fra tidligere forbud mot våpentyper viser at avtaler som endrer diskursen og reglene rundt våpen også påvirker de statene som ikke er en del av forbudsavtalen fra begynnelsen av. FNs atomvåpenforbud gir håp om en endring i dynamikken i det internasjonale nedrustningsarbeidet, fra modernisering og utvikling av nye atomvåpen til faktisk nedrustning, der alle stater (ikke bare atomvåpenstatene) er med på å sette agendaen.

Forbudte aktiviteter

Artikkel 1 forbyr et bredt spekter av aktiviteter relatert til atomvåpen, og bygger på elementer fra konvensjonene som forbyr kjemiske og biologiske våpen, antipersonellminer og klaseammunisjon.

- Land som slutter seg til forbudstraktaten kan ikke utvikle, teste, produsere, skaffe, lagre, overføre, bruke eller true med å bruke atomvåpen.
- De kan ikke ha andre staters atomvåpen på eget territorium, eller hjelpe eller oppmuntre noen andre til å delta i noen av de forbudte aktivitetene.

Juridisk hull

Forbudstraktaten fyller et juridisk hull i folkeretten. Fram til nå har atomvåpen vært det eneste masseødeleggelsesvåpenet som ikke vhar vært underlagt et globalt forbud.

Ikkespredningsavtalen (NPT) fra 1968 forbyr nye stater å produsere atomvåpen, men er ikke et generelt forbud mot bruk eller besittelse av atomvåpen for alle stater som har sluttet seg til.

De forskjellige atomvåpenfrie sonene vedtatt siden 1967 forbyr atomvåpen kun innenfor bestemte geografiske regioner.

Atomvåpenforbudet er basert på regler og prinsipper for internasjonal humanitær rett. Det finnes regler i krig som partene i en væpnet konflikt må følge. Våpenene de bruker må kunne skille mellom sivile og stridende, og våpen og metoder som forårsaker mer skade enn nødvendig er forbudt.

Stater som er en del av avtalen har forpliktet seg til å aldri under noen omstendighet:

- Utvikle atomvåpen
De kan ikke forske på, utvikle eller ta noen andre steg i retningen av å produsere atomvåpen.
- Teste atomvåpen
De kan ikke prøvesprengte atomvåpen – verken under jorden, under vann eller i atmosfæren.
- Produsere atomvåpen
De kan ikke produsere atomvåpen, eller deler og leveringsmidler for atomvåpen.
- Skaffe seg atomvåpen
De kan ikke skaffe seg atomvåpen på noen måte.
- Lagre atomvåpen
De kan ikke lagre eller inneha atomvåpen (bortsett fra mens de jobber for å eliminere dem).
- Overfør atomvåpen
De kan ikke overføre eierskapet til eller kontrollen over atomvåpen til noen annen stat.
- Bruke eller true med å bruke atomvåpen
De kan ikke bruke eller komme med trusler om bruke av atomvåpen, verken i freds- eller krigstid.
- Være vertskap for atomvåpen
De kan ikke ha en annen stats atomvåpen eget territorium (bortsett fra når de jobber for å fjerne dem).
- Hjelp eller oppmuntre til noen av de forbudte aktivitetene

Avskaffelse av atomvåpen

Artikkel 4 etablerer et juridisk rammeverk for verifiserbar og irreversibel eliminering av atomvåpen og relatert utstyr. Ingen annen multilateral avtale gir et slikt rammeverk.

Stater med atomvåpen kan velge å avskaffe våpnene sine før de slutter seg til forbudstraktaten. De må en internasjonal autoritet uavhengig verifisere at dette skjer. Alternativt kan de velge å slutte seg til forbudstraktaten og eliminere atomvåpnene i samsvar med en tidsbestemt plan.

IAEAs safeguards

Når en stat har eliminert atomvåpnene sine, må den godta strenge safeguards hos Det internasjonale atomenergibyrået (IAEA) som gjør det mulig for IAEA å verifisere at avvæpnende og nedlagte anlegg og materialer aldri igjen blir brukt til våpenrelaterte formål.

Stater som har atomvåpen må:

Umiddelbart fjerne alle slike våpen fra operativ status og ødelegge dem så snart som mulig (ikke senere enn en fastsatt frist) i samsvar med en juridisk bindende, tidsbestemt plan for verifiserbar og irreversibel avskaffelse av statens atomvåpenprogrammer; rapportere om fremdrift inntil dette er gjort; og godta strenge safeguards med IAEA.

Stater som hadde atomvåpen må:

Samarbeide med en internasjonal myndighet (som skal utpekes) for å verifisere den irreversible avskaffelsen av statens atomvåpenprogrammer; rapportere på fremdrift til dette er gjort; og godta strenge safeguards med IAEA.

Stater som har vært vertskap for andres atomvåpen må:

Sørge for at atomvåpnene fjernes så snart som mulig (ikke senere enn en fastsatt frist); og rapportere om fremdrift til dette er gjort.

Hjelp til ofre

FNs atomvåpenforbud er den første globale avtalen som krever at stater hjelper ofre for bruk og testing av atomvåpen. Avtalen krever også tiltak for opprensning av områder forurenset av radioaktiv stråling fra kjernefysiske eksplosjoner. Disse forpliktelsene ligner forpliktelsene i forbudene mot antipersonellminer og klaseammunisjon

Bistand til ofre for atomvåpen kan være for eksempel medisinsk behandling, rehabilitering, og psykologisk støtte. Stater må også sikre ofrene sosial og økonomisk inkludering. Disse forpliktelser gjelder alle stater som er i posisjon til å gi assistanse der det er forespurt.

Atomvåpen har vært brukt i krig to ganger, over de to byene Hiroshima og Nagasaki i 1945. Nesten en kvart million mennesker døde øyeblikkelig eller av skadene i ukene og månedene

etter angrepne. Mange tusen mennesker har senere mistet livet som resultat av strålingsrelaterte sykdommer.

Tiår med lidelser

De som overlevde bombene kalles “hibakusha” (bombet menneske på japansk), mange av dem har hatt behov for livslang behandling for alvorlige forbrenninger, kreft og andre kroniske sykdommer.

Mer enn to tusen prøvesprengninger – under bakken, under vann og i atmosfæren - har funnet sted siden 1945, med store konsekvenser for helse og miljø.

FNs atomvåpenforbud anerkjenner at prøvesprengninger og relaterte aktiviteter har hatt uforholdsmessig konsekvenser for urbefolkninger, som ofte holder til langt unna maktsentrene der beslutninger om prøvesprengninger har blitt tatt. De skadelige effektene av ioniserende stråling påvirker kvinner og barn i større grad enn menn.

Flere av statene som har vært lokasjon for prøvesprengninger har allerede sluttet seg til FNs atomvåpenforbud, og har understreket viktigheten av å møte ofrenes behov.

Universalisering – få alle stater med

Stater kan velge å slutte seg til FNs atomvåpenforbud når som helst.

Ved å signere forbudstraktaten indikerer en stat sin forpliktelse til å bli statspart i framtiden. Ved å ratifisere forbudstraktaten samtykker en stat formelt til å være juridisk bundet av traktaten. Ratifisering kan være en langvarig prosess, og krever vanligvis godkjenning i lovgivende organ nasjonalt.

Flere støttespillere

Støtten til FNs atomvåpenforbud vil fortsette å vokse ettersom normene blir sterkere og presset for å oppføre seg i samsvar med normene øker. Stater som i utgangspunktet ikke har vært villige til å slutte seg til forbudstraktaten – enten fordi de frykter represalier fra allierte eller klamrer seg til seg til troen på at atomvåpen skaper sikkerhet – vil etter hvert føle seg presset til å revurdere sin posisjon ettersom antall statsparter og støttespillere til traktaten øker, og flere av egne parlamentarikere og innbyggere krever handling.

Dette har vi sett skje tidligere, for eksempel motarbeidet Frankrike og Kina Ikkespredningsavtalen (NPT) da den ble fremforhandlet i 1968, men sluttet seg til avtalen tiår senere. Verden er i rask endring, og dagens ledere vil ikke ha makten for alltid.

Universalisering

Stater som har sluttet seg til FNs atomvåpenforbud er forpliktet, under artikkel 12, til å oppfordre stater som enda ikke har sluttet seg til traktaten, til å gjøre dette. Dette kan for

eksempel gjøres gjennom uttalelser i FN som støtter forbudstraktaten, ved å ta det opp i bilateral kommunikasjon, eller gjennom å arrangere regionale møter.

Hvorfor slutte seg til FNs atomvåpenforbud

- De humanitære og miljømessige konsekvensene av atomvåpen truer menneskehetens eksistens. Bruk av atomvåpen kan aldri rettferdiggjøres. Å slutte seg til FNs atomvåpenforbud er et skritt som alle stater kan, og må, ta for å bidra til total avskaffelse av atomvåpen.
- Flere tusen atomvåpen truer alle staters sikkerhet. Et øyeblikk av uaktsomhet, panikk, et såret ego eller en misforståelse, en teknisk feil eller et nettangrep kan føre til katastrofe.
- Atomvåpen tjener ingen legitime militære eller strategiske formål. FNs atomvåpenforbud er den beste muligheten til å bevege oss raskt mot en verden som er fri for atomvåpentrusselfen.
- De fleste statene har allerede sluttet seg til globale avtaler som forbyr andre kategorier av uakseptable våpen, inkludert kjemiske og biologiske våpen, antipersonellminer, og klaseammunisjon. Å slutte seg til FNs atomvåpenforbud som forbyr det mest destruktive av alle våpen, er et logisk og nødvendig neste steg.
- FNs atomvåpenforbud er et juridisk rammeverk for verifiserbar avskaffelse av atomvåpen og for støtte til ofrene for bruk og testing av disse våpnene.
- Stater som har sluttet seg til FNs atomvåpenforbud er i en posisjon hvor de i større grad kan kreve at andre stater overholder sine ikkesprednings- og nedrustningsforpliktelser. Tilslutning til forbudstraktaten sender et tydelig signal om at det å anskaffe, eller på ubestemt tid oppbevare, atomvåpen er uakseptabelt. Stigmatisering av atomvåpen, og press om å avskaffe dem, har effekt.
- FNs atomvåpenforbud krever ikke at stater trekker seg fra eksisterende militærallianser, men alle stater som har sluttet seg til forbudstraktaten må sikre at de ikke bistår eller oppmuntrer sine allierte til å delta i forbudte aktiviteter.
- Et stort flertall av verdens stater har vist støtte til denne historiske forbudstraktaten som bygger grunnlaget for en tryggere verden for alle. Ved å slutte seg til traktaten vil Norge stå på riktig side av loven og historien.